

an solum præcipiendo subditis ut talem regem abjiciant; et in hoc etiam plures ex illis, et qui melius sentiunt, et cæteri omnes utrumque modum censent cadere sub potestatem Pontificis. Et revera, per se incredibile est non habere christianum regnum remedium contra hæreticum regem; est enim hoc contra omnem rationem, et contra exactam Dei providentiam, cum rex hæreticus facillime totum regnum inficiat, ut experientia docet. Unde etiam Papa, si hæreticus sit, potest ab Ecclesia deponi; ergo necesse est ut sit potestas in terra, quæ possit regem hæreticum pertinacem et incorrigibilem deponere. Ergo maxime esse debet in Pontifice tanquam in supremo animarum pastore visibili in terris, neque in alio potuit convenientius talis potestas collocari, ut illa privatio, quæ multis difficultatibus et periculis exposita est, majori cum maturitate et justitia fieret, ut explicatum est.

CAPUT VII.

SUMMUM PONTIFICEM NON SOLUM POTUISSE, SED ETIAM DEBUISSE CATHOLICOS ANGLIOS A PROFESSIONE DICTI JURAMENTI SUA MONITIONE AVERTERE.

1. *Tres objectiones a rege propositæ contra Breve Pontificium.* — Hactenus injustitiam et errores prædicti juramenti fidelitatis demonstravimus, vanasque excusationes refellimus; superest ut Brevia Pontificia defendamus, et querelis regis et objectionibus satisfaciamus, quod ex principiis positis et breviter et facile expediri potest. In principio igitur Apologiæ audet rex Pontificem reprehendere, quod *Brevi in Britanniam misso, ibique vulgato, Papi- colis omnibus interdixerit ne hoc sacramento fidelitatis se adstringi paterentur.* Triaque peccata in ipso potissimum notat, unum contra ipsum regem, aliud contra Catholicos Anglos, tertium in modo ipso refutandi juramentum. De primo sic inquit: *Cum indictum bellum non sit, negari non potest quin fecerit Pontifex contra bonos mores, et consuetudinem principum, maxime christianorum, quod me inauditum condemnarit.* Unde postea sic colligit: *Pontifex, si existimat se meum judicem, quod dici solet competentem, cur me indicta causa condemnat? sin aliter se res habet, et si nihil Papæ mecum est negotii (quod est verissimum), quare se immiscet operi non suo, et falcem mittit in messem alienam, in re præsertim civili, et quæ ad eum nullatenus spectat?*

2. Secundo, probat peccasse contra Catholi-

cos Angliæ, quia *eos in miseris angustias conjecit, ut aut cum discrimine vitæ et jactura fortunarum fidelitati erga principem renunciant, aut cum catholice fidei detrimento animarum salutem, ut obtendit Pontifex, in periculum adducant.* Utrumque enim horum periculorum vitaretur, si, ut facere coperant, bona fide juramentum illud præstare sinerentur. Tertio, probat Pontificem defecisse in modo, *quia multam insumit operam, integram jurisjurandi formulam ad verbum recensendo, postea vero uno generali verbo totum juramentum proscribit,* non indicando quid reprehendat, ut vel emendari vel benigne interpretari ab ipso posset, vel si hoc ipse facere contemneret, aliquam excusationem sui subditi Catholici haberent, si juramentum recusarent.

3. *Fundamenta contrariæ doctrinæ.* — *Hæc jus Pontifex examinandi tale juramentum.* — Hæc autem objectiones ex duobus erroneis principiis procedunt. Unum est, Pontificem non habere directam potestatem spirituales supra regem; aliud est, multo minus habere Pontificem potestatem etiam indirectam supra regem in temporalibus. Contraria vero dogmata in lib. 3 a nobis stabilita sunt et probata, quibus suppositis facile objectiones omnes refelluntur. Nam imprimis dicimus potuisse Pontificem jure suo formulam juramenti a rege præscriptam examinare, et quatenus eam judicavit aut religioni christianæ contrariam, aut contra reverentiam juramenti sacrilegam, eam reprobare ac prohibere. Probatur primo, quia juramentum res valde spiritualis est et sacra; ergo directe cadit sub potestatem spirituales Pontificis; ergo ad munus Pontificis pertinuit reprobare juramentum de re iniqua, et valde perniciose fidelibus, quale in illa formula contineri, satis in superioribus ostensum est.

4. Secundo, quando lex civilis vel terminos suos temporales excedit, vel disponit de temporalibus, fovendo peccata, vel illorum occasionem præbendo, Pontifex per potestatem spirituales, quatenus ad temporalia indirecte extenditur, potest illam reprobare et irritare, vel irritam declarare, ut supra lib. 3, c. 22, late ostensum est; at vero formula illa (ut rex ipse contendit) est quædam regia pragmatica, seu lex civilis, et (ut nos ostendimus) excedit terminos materiæ civilis et temporalis, et continet nulla religioni et bonis moribus contraria, ita ut a fidelibus sine dispendio animarum servari non possit; ergo Pontifex illam reprobando legitima clavium potestate usus

est, nimirum, clave scientiæ, declarando injustitiam et malitiam illius juramenti, quod est proprium munus pastoris, ad quem spectat pascere Christi gregem, et clave potestatis, prohibendo usum talis juramenti. Unde etiam confirmatur, nam Summus Pontifex jus habet defendendi potestatem quam Christus Sedi suæ contulit; sed juramentum illud directe est contrarium Pontificiæ potestati; ergo jure potuit illud efficaciter reprobare et prohibere.

5. *Pontificem ad reprobandum tale juramentum obligari.* — Deinde addimus, non solum potuisse, sed etiam ex vi muneris et officii sui debuisse non tacere, nec occultare veritatem, sed subditos suos monere ut a tali juramento abstineant. Probatur primo, quia tenebatur publica scandala et occasionem peccandi per doctrinam detegere, quando per fraudem et deceptionem ab hostibus Ecclesiæ fidelibus offeruntur. Et similiter tenetur, quantum in se est, talia pericula per potestatem suam auferre vel impedire, maxime quando aliqua publica auctoritate approbantur et proponuntur. Utrumque enim horum includitur in verbis Christi: *Pasce oves meas*; ibi enim data est potestas, ut supra late declaratum est, et simul cum collatione potestatis continent illa verba præceptum Petro et successoribus ejus impositum, ut constat, tam ex forma verborum quam ex materia, nam, supposito munere, hoc præceptum connaturale est, propter quod dixit Paulus, Ecclesiæ præpositos rationem esse pro animabus subditorum reddituros. At in hoc juramento illa omnia concurrunt, scilicet, latens occasio erroris et deceptionis, acceptando abjuramentum Pontificiæ potestatis sub colore juramenti civilis fidelitatis, et consequenter occasio schismatis, hæresis et perjurii; ergo tenebatur Pontifex ex vi muneris veritatem aperire, non obstante quocumque incommodo, quia cum tanto spirituali detrimento non est tacenda veritas, propter incommoda quæ ex hominum malitia formidantur.

6. Item ex alio principio sequitur hæc obligatio, quia tenetur Pontifex ecclesiastica jura tueri ac defendere, tanquam fidelis dispensator et prudens. Quod cum de omnibus bonis ecclesiasticis verum sit, maxime locum habet in Pontificia dignitate et potestate tuenda, quia est fundamentum ecclesiasticæ unitatis, ut Christus ipse docuit, et ad servandam fidei veritatem maxime necessarium, ut experientia ipsa ostendit, et in lib. 3 probatum est. Hæc autem Pontificia potestas per hoc jura-

mentum labefactatur, in regno quidem Angliæ per potentiam et pravam doctrinam, et inde posset per pravum exemplum in alia redundare; ergo tenebatur Pontifex, non obstante quacumque difficultate vel impedimento, illi juramento sese opponere, illudque detestari.

7. *Etiamsi juramenti controversia foret dubia, a Pontifice dirimenda esset.* — Quin potius ulterius addimus, non solum in re tam clara, quam est illius juramenti perversitas, sed etiam si esset res dubia, ad Pontificem pertinuisse veritatem aperire, ne in re tam gravi et periculosa fideles in tenebris versarentur. Ita generaliter docet Innocentius III, in c. *Per venerabilem*, Qui fil. sint legit., et adducit illud Deuteronom. 17: *Si difficile et ambiguum apud te judicium fuerit, etc.*, usque ad illud: *Qui superliverit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, et decreto judicis, morietur homo ille.* Quæ lex, quatenus directiva est et moralis, etiam nunc habet locum, non virtute legis veteris, sed virtute fidei Evangelicæ, quia, supposita potestate Summi Sacerdotis legis gratiæ, illa obligatio necessario sequitur ex lege quasi connaturali illi potestati. Unde ratio propria est, quia materia illa spiritualis est, tum quia pertinet ad doctrinam fidei et morum, quam declarare ad Pastores Ecclesiæ pertinet, non ad reges, ut supra ex Scriptura et Patribus satis probatum est; tum etiam quia proxime attingit salutem animæ; tractatur enim in hoc juramentum animæ noceat, necne; ergo ad Pastores animarum, et præsertim ad eorum caput, judicium in tali dubitatione pertinet.

8. Confirmatur ac declaratur, nam orta simili controversia inter regem etiam catholicum et Papam, an aliquod juramentum sit licitum, et fidei consentaneum, non est certe talis controversia bello dirimenda, quia nec bellum est conveniens medium ad veritatem moralem declarandam, neque illic modo convenienter esset Ecclesiæ in spiritualibus provisum, nam inde necessario orirentur schismata, et regnum in se divisum non posset subsistere¹. Neque etiam posset talis contro-

¹ Vide Bellarmin., lib. de Sacram. matrim., c. 32; Victor., Relect. 3, de Potest. Pontif., § *Utrum potestas spiritualis*, etc., n. 4; Ledes., n. 4, p. 2, q. 20, art. 4, dubio principali post conclus. 8; Molin., tom. 1 de Just., disp. 29, circa finem.

versia per arbitros terminari, quia in declaranda morali veritate, tale iudicium circa rem dubiam non transcendit humanam opinionem, nec potest ab aliquo arbitro majori potestate ferri, et ideo non sufficit ad securitatem Ecclesiae, nec potest Pontifex tali iudicio se submittere; ergo necesse est ut talis controversia per regem vel per Pontificem dirimenda sit. Nemo autem qui Scripturas legit, praeferet in eo negotio potestatem regiam Pontificiae, cum hæc sit simpliciter superior, spiritualis, ac Vicarii Pastoris, cui Christus oves suas commisit ad eas in fide et moribus dirigendas. Debet ergo rex in simili controversia a Pontifice dirigi et gubernari, et tanquam ovis a pastore duci et pasci.

9. Ex his satis convincitur, regem Angliæ non solum immerito conqueri de Summo Pontifice, quod de sua juramenti formula iudicium tulerit, verum etiam gravissime peccare a iudicio illius discordando, cum illi tanquam subditus parere teneatur, præsertim in causis spiritualibus, ad quas controversiam de juramento pertinere evidentissimum est. Accedit quod nullam justam excusationem aut defensionem sui juramenti afferre hactenus potuit, ut in priori parte hujus libri ostensum est, et quæ ibi adduximus, nullam inveniri posse convincunt. Neque etiam contra Brevia Pontificia aliquid grave vel alienius momenti objecit, præsertim quod ad punctum causæ principalis, quæ est de honestate juramenti, pertineat, ut in sequentibus videbimus.

10. *Prima regis objectio in ipsum retorquetur.*— In prima ergo reprehensione, qua Pontificem arguit, quod Pontifex ipsum inauditum condemnarit, cum inter eos bellum indictum non sit, multipliciter rex ipse arguendo peccat. Primo, quia ratio illa de bello non indiete impertinens est. Nam etiam inter principes temporales, maxime christianos, licet neuter alteri subjectus sit, non licet inauditum condemnare, etiam post bellum indictum. Ut enim bellum ipsum juste indicatur ex parte aggredientis, necesse est ut contra inauditam partem non moveatur. Nam, teste Augustino, lib. Quæstionum in Josue, alias lib. 6 Quæst., q. 10: *Justa bella solent definiri, quæ ulciscuntur injurias, si qua gens, vel civitas, quæ bello etenda est, vel vindicare neglexerit quod a suis improbe factum est, vel reddere quod per injurias ablatum est.* Hæc autem constare non possunt parti non auditæ; ergo etiam per bellum justum non potest justa condemnatio fieri contra inauditam partem;

ergo neque etiam post indictum bellum potest unus rex alium æqualem seu supremum per sententiam, vel alio modo inauditum condemnare, prout rex in sua objectione supponere videtur. Deinde quia quamvis inter alios principes æque supremos id utcumque procederet, longe diversa ratio inter ipsum et Pontificem intercedit, ideoque illa etiam comparatione abutitur, cum ipse jure subditus sit Pontifici ratione baptismi, et fidei, quam in illo professus est. Quod si ipse rex veritatem hanc negare, et contrariam profiteri publice non veretur, quomodo conqueri potest quod inauditum condemnatur? Præterea, cum rex ait non esse indictum bellum inter ipsum et Pontificem, si de bello materiali seu corporali intelligat, quid ad causam refert, quæ principaliter et directe (ut sic dicam) spiritualis est? Bellum autem spirituale maxime inter regem Angliæ et Summum Pontificem indictum est, illudque primus indixit publice Henricus, quem Jacobus successor ejus imitatur, et hoc satis est ut, etiam si condemnaretur, conqueri non posset inauditum condemnari.

11. *Pontifex nullam pœnam regi imposuit.*—Denique cur se condemnatum conqueritur? Nam in neutro Brevi Pontificio aliqua ejus condemnatio legitur, nec excommunicatio lata, nec depositio pronunciata, nec aliqua alia pœna inflictæ, aut dictæ sententiæ. Quod si juramenti reprobationem et prohibitionem, condemnationem suam appellet, immerito dicit se inauditum fuisse condemnatum, quia formula juramenti ubique auditur et legitur, quod satis est ut ipsa damnari possit. Neque oportet amplius audiri personam, cum contra illam nulla sententiæ declaratoria criminis in editione vel petitione talis juramenti commissi, neque aliqua pœna propter idem crimen in regem lata sit. Sed ait rex, Pontificem ipsum inauditum condemnasse, *partim eum persecutoribus annumerando, partim imperando Anglis catholicis, ut ab hoc juramento absterneant.* Sed neutrum horum ad propriam et juridicam condemnationem pertinet, quæ contra inauditam partem ferri non debet. Nam de opinione privata ex publica fama et effectibus manifesta judicare, et loqui de aliquo tanquam de alienius criminis auctore, sæpe licet, etiam si ipse prius non audiat, ut est per se manifestum. Qua vero ratione possit juste rex Angliæ persecutoribus fidelium adnumerari, in decimo capite videbimus. De prohibitionem autem juramenti, jam diximus, satis esse auditum regem quoad hanc partem legen-

do ipsam juramenti formulam, quam neque ipse negat, neque dubitari poterat ejus auctoritate factam, et suis subditis esse propositam.

12. Quocirca si tantum de condemnatione privata (ut sic dicam) loquebatur rex, nihil ad rem confert dilemma quod subjungit, quia ad iudicandum de aliquo privatim non oportet esse judicem competentem, id est, jurisdictione utentem, neque etiam est semper necessarium (ut dixi) personam iudicandam audire; satis est enim sufficientes causas, rationes et motiva ad ita iudicandum habere. Neque etiam alteri membro de prohibitionem juramenti recte accommodatur dilemma, quia ad reprobendam falsam doctrinam, non oportet esse judicem competentem auctoris ejus, neque ipsum aliter audire, quam per scripta sua. Ad prohibendum autem sub præcepto tale juramentum, necessaria quidem est jurisdictione in eos ad quos fertur præceptum, quam Angli catholici in Summo Pontifice tanquam in suo pastore recognoscunt. Recte ergo potuit Pontifex Anglis talem prohibitionem imponere, præsertim cum non tam legem novam fecerit, quam divinam et naturalem de evitando illicito juramento, et falsi erroris professione fugienda declararit, et suo præcepto confirmarit. Respectu autem regis, licet verissimum sit Pontificem esse ipsius judicem competentem, ut supra ostendimus¹, nihilominus tamen in hoc actu nullum iudicium jurisdictionis in regem exercuit. Nam, licet auctor similis juramenti esset aliquis princeps ethnicus non baptizatus, si juramentum errorem aliquem in fide christiana, vel injuriam nostræ religionis involveret, posset Pontifex illud reprobare, et Catholicis sub quocumque imperatore gentili degentibus prohibere, ut ex hactenus dictis satis manifestum est.

13. *Discrimen inter Breve Pii et Pauli V.*— Quapropter immerito rex, in pagin. 7 Apologiæ, confert et æquiparat sententiam a Pio V latam contra Elisabetham, cum hoc Brevi Pontificio Pauli V, dicens: *Num potuit is (id est Pius V) aliquod statuere acerbius aut gravius, quam in me statuit hic Pontifex? Quid enim inter hæc duo intersit, subditos a vinculo obedientiæ solvere, et præcipere ut arma capessant, quod Pius V fecit, et dicere subditis ne principi juramentum fidelitatis exposcenti obtemperent, quod hodiernus fecit Ponti-*

fax, non facile discerni potest. Sed quamvis utriusque Pontificis factum æquissimum fuerit, tam longe distant, ut facillime illorum discrimen cerni possit. Pius enim V sententiam in personam reginæ protulit, gravissimam pœnam indixit, et potestate sua severe, licet juste, in eam usus est. At vero Paulus V nullam in regem Angliæ sententiam tulit in suis Brevibus, neque hactenus aliqua pœna illum mulctavit, aut eam incurrisse auctoritate sua declaravit, sed improbitatem solius juramenti aperuit, et quod necessario consequens erat, regi illud imperanti obtemperare prohibuit; non vetuit autem (ut rex semper causatur) simpliciter et absolute ne subditi suo regi juramentum fidelitatis præbeant, sed ne hoc juramentum, quod fidei et religioni christianæ injuriosum est, præstent. Ideoque valde diversa sunt, prohibere subditis regis hoc juramentum, vel illos a civili obedientia sui regis absolvere; possunt enim, sine coactione ad hoc juramentum, eam civilem obedientiam præstare et jurare, quæ fidei Christianæ puritati non repugnet.

14. *Respondetur ad secundam regis objectionem.*— Ad secundam objectionem de subditorum detrimentis et periculis respondetur, non a Pontifice veritatem docente, et quod per se malum erat prohibente, sed a rege tale juramentum imperante subditos Catholicos in eas angustias redigi. Supposita enim regis vi et coactione, non potuit Pontifex veritatem tacere, aut errorem dissimulare, suo muneri, ut par erat, satisfaciendo. Ad tertiam responsum optime est ab aliis, Pontificem ut legislatorem scripsisse, ideo breviter quid cavendum sit intimasse. Addere vero possumus, non oportuisse Pontificem designare, quid in illo juramento reprehenderet, nam a principio ejus usque ad finem nihil fere in eo est quod cavendum non sit et vitandum, quia in singulis ejus partibus, ut ostendimus, vel iidem vel diversi errores inculcantur. Et ita sunt omnes ejus sententiæ inter se connexæ, ut vix ulla sit a suspitione erroris libera. Quapropter non solum prudenti, sed etiam necessario consilio, nihil in particulari Pontifex reprehensione dignum designavit, ne cætera tacite approbare videretur.

¹ Lib. 3.